

Književne novosti

Ivan Cankar: Hiša Marije Pomočnice. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1904. Cenu: broš. 2 K, po pošti 2 K 10 h, eleg. vez. 3 K 50 h, po pošti 3 K 70 h. Oceno te v več nego enem pogledu zanimive knjige prinesemo prihodnjič.

Knjige „Slovenske Matice“. Za leto 1903. so izšle sledeče knjige „Slovenske Matice“: I. Anton Knezova knjižnica X. zvezek, ki obsega dvoje pripovednih del, in sicer „Življenje in smrt Petra Novljana“, spisal Ivan Cankar, in „Ella“, spisal Jos. Kostanjevec. II. Zabavna knjižnica, XVI. zvezek. Vsebina: Pri Jugoslovanih, spisal Jos. Lavtižar. III. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov, V. zvezek. Za „Zbornik“ so prispevali sledeči gg. pisatelji: † Ivan Vrhovec, Avg. Žigon, dr. Ivan Žmave, Evgen Lah in dr. Janko Šlebinger. IV. Slovenske narodne pesmi, uredil dr. K. Štrekelj, 7. snopič. V. Slovenska bibliografija, I. del: knjige (1550—1900). Sestavil dr. Fr. Simonič, kustos c. k. vseučiliške knjižnice na Dunaju. VI. Letopis „Slovenske Matice“ za leto 1903., uredil Evgen Lah.

„Pod novim orlom“. Zgodovinska povest. Spisal? Ljubljana, 1904. Str. 439. Pretisk iz „Slovenskega Naroda“. Natisnila in založila „Narodna tiskarna“. — V feljtonu „Slov. Naroda“ je izhajala letos skoro tri mesece zanimiva povest iz francoske dobe na Kranjskem. Ta povest „Pod novim orlom“ je vzbujala občno pozornost in marsikdo je vzel v roke „Narod“ samo zaradi te povesti. Saj nam slika neimenovani avtor eno najzanimivejših dob iz naše slovenske zgodovine, ko so bili prišli, izvzemši štajerske Slovence, skoro vsi drugi naši rojaki, pod vladno novega francoskega orla. Trikrat so bili Francozi na Kranjskem; tretjikrat od leta 1809.—1814. najdalje. Genijalni Napoleon si je bil podvrigel vse tiste slovenske in hrvaške pokrajine, ki so nam v zgodovini znane pod imenom „Ilirija“ in katere glavno mesto je bila naša Ljubljana. Začelo se je bilo čisto novo življenje pri nas. Francozi niso nastopali samo kot zavojevatelji, ampak tudi kot pravi kulturo nosci. Vse javno in politično življenje so organizirali po svojem vzorcu. In bili so prijatelji našega naroda! Preosnovali so šolstvo in v Ljubljani ustanovili celo univerzo. Prosvedno delo Francozov je pozdravil in proslavil Vodnik v najlepši svoji pesmi: „Napoleon reče, Ilirija vstan!“ Toda samo dobra štiri leta je živela „Ilirija“ pod „novim orlom“. Njena usoda je bila zapečaten na Ruskem. Ko je padel Napoleon, padla je tudi „Ilirija“ in prišla zopet nazaj pod starega orla. Nova vlada je kmalu zatrla zadnji sled po francoski dobi. V Ljubljani sami je še dandanes obilo stvari, ki so francoskega izvira (n. pr. botaniški vrt), vendar je spomin na francosko vladno prehitro otemnel. Niti nobeno ulično ime ne spominja v Ljubljani na Francoze. Šele letos dobi ena nova ljubljanska ulica ime „Ilirska“ ulica . . . Taki veliki politično-zgodovinski preobrati se ne izvršujejo brez globokih socialnih kriz, brez tragedij in brez veselih peripetij v dotičnih okupiranih deželah. Tako je bilo tudi v nekdanji „Iliriji“. Kdor je že videl v Parizu mavzolej Napoleonov, ve, da Francozi še danes naravnost obožavajo Napoleona, ki jim je nekak poosebljen francoski genij. In ta mož je bil svoje dni tudi v Ljubljani. In ta naša Ljubljana je stala

neposredno pod Parizom! Svetovno mesto Pariz je bilo pred dobrimi sto leti tudi glavno mesto večini Slovencev! Ali ni to zanimiva doba naše domače zgodovine? In to dobo nam je oživil pred našimi očmi neimenovani pisatelj v svoji povesti „Pod novim orlom“. Kdor trdi, da se je zgodovinska povest preživela, se moti. Zakaj uživa Sienkiewicz ne samo pri Poljaki, nego v svetovni literaturi sploh tolik ugled? In večina njegovih povesti je zgodovinskih! Ali Tolstega znameniti roman v peterih knjigah „Vojna in mir“ ni zgodovinski iz dobe Napoleonove vojne na Ruskem? In kak umotvor je to! Zgodovina se torej da porabiti za snov epskemu pesništvu. In tudi naša slovenska zgodovina je bogata takih snovi, ki še čakajo svojih pesnikov. Jurčič, Kersnik, Koder, dr. Detela in dr. Tavčar so dokazali, da se da tudi slovenska zgodovina pesniško „obdelati“ — samo znati je treba! Zgodovina sama na sebi seveda še ni poezija v ožjem pomenu. Oživiti zgodovinske osebe nam more in mora šele romanopisec. A za to treba študij! Treba sedeti in čitati najprej zgodovino, izbirati gradivo, potem se more šele pesniti na zgodovinski foliji.

Anonimnemu pisatelju naše povesti se pozna, da je temeljito preštudiral vso bogato zgodovino francoske okupacije. Črpal je iz vseh tistih virov, ki so mu obetali kaj snovi za povest „Pod novim orlom“. In četudi sam obžaluje, da je moral pisati sprofi, kar tehniki ne more biti v prid, vendar se mora reči, da se mu je v umetniškem oziru popolnoma posrečil poglobitni namen, ki ga je imel pred očmi kot epik, namreč: predstaviti čitatelju v živih plastičnih podobah tisto dobo v naši domači zgodovini, ki jo imenujemo naravnost francosko ali ilirsko dobo. In da se mu je to posrečilo, to me veseli. Zato pišem o tej lepi povesti. Naj strogi stročni kritiki očitajo pisatelju to in ono glede tehnike, resnica pa je, da že dolgo ni vzbudila nobena povest toliko pozornosti med nami kakor baš zgodovinska povest „Pod novim orlom“. Resnica je tudi, če jo začneš čitati, raste tvoja radovednost od poglavja do poglavja. Zgodovinski moment je tukaj tisti agens, ki interesuje mislečega čitatelja. Pisatelj je znal spretno zvezati vse tri okupacije z nekaterimi glavnimi osebami. Te osebe so: Konrad Podobnik, bivša nuna in pustolovka Olimpija, Damjanova Mara, Andrej Kopitar, kurat Svetlin in baronica Cojzova . . . Vse poglobitne osebe v povesti so risane živo in govore času primerno. Avtor ima živahno fantazijo in zna dogodke rafinirano zaplesti in razplesti. Povest priča, da ima pisatelj pravi zgodovinski duh, da popolnoma razume dobo, ki nam jo predstavlja. Pisatelj pa je tudi resničen svobodomislec, ki zna ceniti francosko svobodo, bodisi da se ta javlja v državni upravi ali v občni človeški prosveti. Vrhutega preveva povest toplo slovensko narodno čuvstvo. Povest ima svojo temeljno tendenco, to je res, ali to ji ni na kvar, nego le povišuje njeno vrednost. Avtor povesti „Pod novim orlom“ sme biti ponosen na svoje delo in zavest sme imeti, da je storil obenem lepo narodno pedagoško delo. Marsikdo, ki bi ne bil vzel v roke suhoparne zgodovine, da bi se poučil o naši ilirski dobi, je gledal v tej povesti za zabavo pretekla časa, gledal pristno zgodovino v povestni obliki. Zato je bilo nepotrebno, da se je zaval pisatelj v „incognito“ ter da se ni hotel podpisati. Prepričan sem, da so širše mase šele iz te povesti izvedele za zanimivo preteklost naše Ljubljane in svoje ožje domovine ter da so avtorju čitatelji hvaležni za duševni užitek, ki so ga imeli pri čitanju knjige. Saj ideali, ki so jih bili prinesli Francozi v naše zaspane kraje, niso padli z bivšo „Ilirijo“ vred; ti ideali niso samo francoski, nego so ideali najboljših duhov vseh časov in narodov, ideali — „liberté, égalité, fraternité!“

A. Askerc.